



# Բաց Հասարակության Հիմնադրամներ - Հայաստան

## ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳԻՐ

ԻՆՉՈՒ՞ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՊԵՏՔ Է ՎԱՎԵՐԱՑՆԻ «ՄԵՌԱԿԱՆ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄԻՑ և ՄԵՌԱԿԱՆ ՉԱՐԱՇԱՀՈՒՄԻՑ ԵՐԵՒԱՆԵՐԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ԿՈՆՎԵՆՏԻԱՆ (ԼԱՆՁԱՐՈՏԵԻ ԿՈՆՎԵՆՏԻԱՆ) ԵՎ ԻՆՉ ՔԱՅԼԵՐ ԵՆ ՀԱՐԿԱՎՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿԵԼ ԱՅՐ ՈՒՂՂՈՒԹՅԱՄԲ

### ԽՆԴԻՐԸ

Սեռական շահագործումը և սեռական չարաշահումը երեխաների հանդեպ կատարվող բռնության վատթարագույն ձևերից են, որոնց հետևանքները հետապնդում են անձին անգամ չափահաս դառնալուց հետո: Վերջին տարիների ընթացքում Հայաստանում ավելացել է երեխաների դեմ ուղղված սեռական հանցագործությունների թիվը: Մասնավորապես, 2015թ.-ի ընթացքում ՀՀ քննչական կոմիտեի վարչությունը սեռական հանցագործությունների վերաբերյալ քննվել է 131 քրեական գործ, որից 84-ը կատարվել է երեխաների նկատմամբ (սեռական հանցագործությունների ընդհանուր թվի 64 %), 2016թ.-ին՝ 157 քրեական գործ, որից 110-ը կատարվել է երեխաների նկատմամբ (70 %), իսկ 2017թ.-ին՝ 161 քրեական գործ, որից 101-ը կատարվել է երեխաների նկատմամբ (62.7 %): Թեև Հայաստանը որոշ քայլեր է ձեռնարկել երեխաներին սեռական շահագործումից և սեռական չարաշահումից պաշտպանելու ուղղությամբ, սակայն, վերջին տարիների վիճակագրությունը և միջազգային փորձի համադրությունը ցույց են տալիս, որ ձեռնարկված քայլերը դեռ բավարար չեն երեխաներին սեռական շահագործումից և չարաշահումից արդյունավետ պաշտպանելու համար:

### ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Լանգարոտեի կոնվենցիան Հայաստանի Հանրապետությունը ստորագրել է 2010 թվականի սեպտեմբերի 29-ին, սակայն առ այսօր չի վավերացրել: Լանգարոտեի կոնվենցիան լրացնում է Հայաստանի կողմից վավերացված այլ կոնվենցիաների տրամաբանությունը և նախատեսում երեխաների սեռական շահագործումից և սեռական չարաշահումից պաշտպանության նոր մոտեցումներ ու միջոցներ: Այն երեխայի սեռական շահագործման և սեռական չարաշահման դեմ պայքարին վերաբերող ամենաարդիական և ամբողջական առաջին միջազգային իրավական փաստաթուղթն է, որտեղ տրվում է երեխայի նկատմամբ սեռական չարաշահման սահմանումը, ինչպես նաև սահմանվում են նոր հանցատեսակներ, որոնք պայմանավորված են տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաների և տուրիզմի ոլորտների զարգացմամբ: Կոնվենցիան հիմնված է այսպես կոչված 4P-ի սկզբունքների վրա (պաշտպանել, կանխարգելել, հետապնդել և համագործակցել), որոնք նպատակաուղղված են սեռական շահագործման և սեռական չարաշահման կանխարգելմանը, սեռական շահագործման և սեռական չարաշահման գոհ դարձած երեխաների պաշտպանությանը, հանցագործների հետապնդմանը և համագործակցության խթանմանը:

Հայաստանի կողմից Լանգարոտեի կոնվենցիայի վավերացումը հանգեցնելու է որոշակի փոփոխությունների: Կատարված հետազոտությունը նախանշում է որոշակի առաջարկություններ, որոնք պայմանականորեն կարելի է բաժանել չորս խմբի՝ իրավական, քաղաքականության, կազմակերպչական և համակցված:

Ստորև ներկայացված առաջարկությունները հասցեագրված են թե՛ պետական մարմիններին,<sup>1</sup> թե՛ երեխաների պաշտպանությամբ զբաղվող քաղաքացիական հասարակությանը, իսկ որոշ դեպքերում նաև գործարար միջավայրի ներկայացուցիչներին:

<sup>1</sup> Որպես առաջարկությունների հասցեատերեր անվանական գերատեսչություններ, մարմիններ կամ կազմակերպություններ չեն նշվել՝ հաշվի առնելով այն, որ դրանց նախաձեռնությամբ հանդես կարող են գալ թե՛ պետական մարմինների, թե՛ քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչները:

**ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ**

- ✓ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանել «երեխայի մարմնավաճառություն», «մանկական պոռնոգրաֆիա» և «պոռնոգրաֆիկ ներկայացումներ» եզրույթները:
- ✓ Վերանայել «բռնություն» եզրույթը, որպեսզի այն արտացոլի երեխաների նկատմամբ բռնության բոլոր հատկանիշները և առանձնահատկությունները:
- ✓ Քրեականացնել երեխայի պոռնոգրաֆիայի առաջարկելը, մուտք տրամադրելը, փոխանցելը, ձեռքբերելը, ու տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաների միջոցով երեխայի պոռնոգրաֆիային դիտավորությամբ մուտք գործելուն նպաստելը:
- ✓ Նախատեսել անվճար իրավաբանական օգնության տրամադրում սեռական բռնության գոհ կամ վկա հանդիսացող երեխայի համար:
- ✓ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսել այնպիսի սկզբունքներ, ինչպիսիք են՝ երեխայի լավագույն շահերը և երեխայի լավելու իրավունքը:
- ✓ Վերանայել ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքը՝ բացառելով երեխայի ամուսնությունը կամ վաղ ամուսնությունը:
- ✓ Նախատեսել տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաներից օգտագործման և դրանց անվտանգության հետ կապված օրենսդրական կարգավորումներ:
- ✓ Պարտադիր դարձնել տուժող կամ վկա երեխայի հարցաքննության տեսաձայնագրումը և դրա ընթացքում հոգեբանի ներգրավումը:
- ✓ Վերանայել երեխայի տարիքի գնահատման ընթացակարգերը:

**ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ**

- ✓ Քայլեր ձեռնարկել սեռական շահագործման և սեռական չարաշահման վերաբերյալ վտանգների, այդ թվում նաև տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաների օգտագործմամբ կատարվող վտանգների մասին, ինչպես նաև պաշտպանության միջոցների և աջակցության ստանալու մասին երեխաների իրազեկման ուղղությամբ:
- ✓ Խթանել երեխաների մասնակցությունը քաղաքականության մշակման, ընդունման, իրականացման և մշտադիտարկման գործընթացներում:
- ✓ Վերանայել երեխայի իրավունքների եռաստիճան համակարգը, մասնավորապես երեխայի իրավունքների պաշտպանության ազգային հանձնաժողովի կարգավիճակը, խնամակալության և հոգաբարձության մարմինների և հանձնաժողովների դերը, նրանց ներկայացվող պահանջները և գործառույթները:
- ✓ Ներդնել երկարաժամկետ և ընդլայնել կարճաժամկետ աջակցություն տրամադրող ծառայությունները, որոնք տարաբնույթ ծառայություններ կառաջարկեն սեռական բռնության ենթարկված երեխաներին և նրանց ընտանիքներին:

**ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ**

- ✓ Իրականացել հասարակության իրազեկվածության մակարդակի բարձրացմանն ուղղված քարոզարշավներ՝ երեխայի նկատմամբ սեռական շահագործման և սեռական չարաշահման և կիրառելի կանխարգելիչ միջոցառումների մասին:
- ✓ Ձեռնարկել խտրականության վերաբերյալ իրազեկության բարձրացմանն ուղղված կրթական ու վերապատրաստման ծրագրեր և քարոզարշավներ երեխայի հետ աշխատող մասնագետների և հասարակության համար:
- ✓ Վերահսկողություն սահմանել երեխաների հետ կանոնավոր շփումներ ունեցող մասնագիտությամբ անձանց նկատմամբ, այն է՝ երաշխավորելու, որ նշված թեկնածուները դատապարտված չեն եղել երեխաների սեռական շահագործման կամ սեռական չարաշահման համար:
- ✓ Վերապատրաստումներ իրականացնել երեխաների հետ շփումներ ունեցող մասնագետների համար՝ երեխաների սեռական շահագործման և սեռական չարաշահման խնդիրների, դրանց հետևանքների, երեխաների կողմից տրվող հնարավոր ազդանշանների, նման դեպքերում երեխայի լավագույն շահի որոշման և գնահատման, երեխայի լավելու իրավունքի իրացման, անչափահասների արդարադատության և ուղղորդման մեխանիզմների վերաբերյալ:

- ✓ Մշակել մեթոդական ուղեցույցներ կամ ձեռնարկներ երեխաների սեռական շահագործման և սեռական չարաշահման դեպքում երեխայի լավագույն շահի գնահատման և որոշման, երեխայի լավելու իրավունքի ապահովման, նման դեպքերի բացահայտման ու տուժող և վկա երեխաների, ինչպես նաև անչափահաս հանցագործների հետ տարվող աշխատանքների վերաբերյալ:
- ✓ Խթանել համագործակցությունը մասնավոր հատվածի՝ մասնավորապես տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաների, տուրիզմի, բանկային և ֆինանսական ոլորտների կազմակերպությունների հետ, ներգրավվելով նրանց քաղաքականության մշակման գործընթացներում և խորհրդատվական մարմիններում կամ ցանցերում:
- ✓ Ներդնել հաշմանդամություն ունեցող երեխաների կարիքներին հարմարեցված բողոքարկման և թեժ գծերից օգտվելու մեխանիզմներ:
- ✓ Ֆինանսական միջոցներ նախատեսել քրեական դատավարությանը մասնակցող կամ հանցագործության մասին հաղորդում տվող անձանց և նրանց ընտանիքի անդամներին պաշտպանության միջոցները գործնական իրականացման համար:

**ՀԱՄԱԿՑՎԱԾ ԲՆՈՒՑԹԻ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ**

- ✓ Մշակել և ներդնել երեխաների սեռական շահագործման և սեռական չարաշահման դեպքերով երեխաների և դեպքի մասին տեղեկատվության ուղղորդման, բացահայտման և զեկուցման միասնական մեխանիզմ:
- ✓ Մշակել և ներդնել հոգեբանական, բժշկական և սոցիալական միջամտության հարկադիր բնույթ չկրող արդյունավետ ծրագրեր երեխաների դեմ կատարված հանցագործությունների համար հետապնդվող կամ դատապարտված անձանց նկատմամբ:
- ✓ Օրենսդրական և գործնական միջոցներ ձեռնարկել, որպեսզի տուժող երեխային հնարավոր լինի լսել դատարանի դահլիճում հեռակա կարգով, առանց ենթադրյալ հանցագործի հետ անմիջական շփման:
- ✓ Նախատեսել կանխարգելիչ միջամտության ծրագրեր, որոնք նախատեսված են գնահատելու և կանխարգելելու հանցագործության կատարման վտանգն այն անձանց համար, ովքեր հանցագործություն կատարելու մտավախություն ունեն:
- ✓ Մշակել և տարածել երեխայի տարիքին համապատասխան բացատրական նյութեր՝ երեխայի մասնակցությամբ դատավարական, քննչական գործընթացների, ներգրավված մասնագետների դերի, իրենց իրավունքների և պարտականությունների, բողոքարկման մեխանիզմների, տրամադրվող աջակցության և այլ ծառայությունների վերաբերյալ, այդ թվում հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համար:

**ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐ**

Համառոտագրի կամ «Սեռական շահագործումից և սեռական չարաշահումից երեխաներին պաշտպանելու մասին» Եվրոպայի խորհրդի (Լանզարոտեի) կոնվենցիայի կիրարկումը Հայաստանի Հանրապետությունում. կատարված և կատարվելիք միջոցառումների վերաբերյալ՝ զեկույցի հետ կապված հարցեր ունենալու դեպքում կարող եք կապվել՝

Իրավաբան, երեխայի իրավունքների փորձագետ՝ Ամալյա Ոսկանյան,  
 էլ. փոստ՝ [amalia.voskanyan@gmail.com](mailto:amalia.voskanyan@gmail.com)

Ի.գ.թ., դոցենտ, երեխայի իրավունքների փորձագետ/քրեական իրավունքի մասնագետ՝ Դավիթ Թումասյան,  
 էլ. փոստ՝ [davidtumasyan@gmail.com](mailto:davidtumasyan@gmail.com)

*Սույն քաղաքականության համառոտագիրը հնարավոր է դարձել Բաց հասարակության հիմնադրամներ-Հայաստանի ամբողջական ֆինանսական օժանդակության շնորհիվ՝ քաղաքականության կրթաթոշակներ նախաձեռնության ծրագրի շրջանակներում: Հողվածում տեղ գտած վերլուծություններն արտահայտում են հեղինակի տեսակետը և կարող են չհամընկնել Բաց հասարակության հիմնադրամներ-Հայաստանի դիրքորոշումներին ու տեսակետներին հետ:*